

Turun terveysasemien palveluverkkoselvitys

3.2.2022

Sisältö

Turun terveysasemien palveluverkkoselvitys	1
1. Palveluverkkoselvityksen taustaa	1
2. Terveysasemien palveluverkko	2
2.1. Terveysasemien nykyinen toimitilaverkko.....	2
2.2. Terveysasemaverkon keskeisiä ongelmakohtia.....	3
2.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen vaikutukset.....	5
2.4. Palveluverkon optimointitarkastelu	5
3. Optimaalinen vastuuväestön laajuus	6
4. Vaihtoehtoinen tuottamistapa ja digitaaliset palvelut.....	6
4.1. Vaihtoehtoinen tuottamistapa	6
4.2. Digitaaliset palvelut	7
5. Yhteenveto.....	8

1. Palveluverkkoselvityksen taustaa

Turun kaupungin sopeuttamisohjelman (KV 11.11.2019 § 161) toimenpide 33 sisältää terveysasemaverkkoa ja hammashoitoa koskevan palveluverkkoselvityksen ja vaihtoehtoisen tuottamistavan pilotin. Toimenpiteen tarkemmat sisällöt ovat:

1. Palveluverkkoselvitys:
 - Tehdään terveysasemaverkkoa ja hammashoitoa koskeva palveluverkkoselvitys. Verkkoselvityksen yhteydessä selvitetään optimaalisen väestövastuun laajuus.
2. Uuden rahoitus- ja järjestämistavan [tuottamistavan] pilotti:
 - Käynnistetään pilotti terveyskeskusten tai mahdollisesti laajemmin sotekeskusten toiminnan parantamiseksi ja tehostamiseksi. Pilotin tavoitteena on selvittää, voidaanko rahoitus- ja järjestämistapaa muuttamalla parantaa asiakaspalvelua ja hoitopääsyä sekä tehdä terveysasemalla työskentelystä houkuttelevampaa. Tavoitteena on kiireetön hoitopääsy 7 päivässä, erikoissairaanhoidon laskutuksen väheneminen ja henkilökunnan työhyvinvoinnin ja pysyvyyden parantaminen
3. Digivastaanotto:
 - Otetaan käyttöön digitaalinen etävastaanottopalvelu.

Toimenpide kytkeytyy vahvasti toiseen sopeuttamisohjelman toimenpiteeseen 17 (Terveyskeskuskonseptin uudistaminen), jossa sisältönä on terveys[asema]palveluiden palvelutuotannon nykytilan kuvaaminen sekä terveyskeskuksen toimintamalli- ja konseptiuudistuksen suunnittelu ja toimeenpano.

Suun terveydenhuollon palveluverkkoselvitys tehdään erikseen tästä valmistelusta, mutta selvitykset tullaan käymään läpi synergianäkökulmasta. Myös työn alla oleva neuvolatoiminnan palveluverkkoselvitys on osa yhteistä tarkastelua.

Terveysasemien toimitilaverkko on kartoitettu vuonna 2018, jolloin työryhmässä oli edustus tilapalvelukeskuksesta, kaupunkiympäristötoimialalta ja hyvinvointitoimialalta. Itse toimitilaverkon kartoituksen taustatiedot ovat suurelta osin edelleen valideja. Tuolloin odotettiin mm. edellistä sote-lainsäädäntöä, johon olisi sisältynyt sote-keskusten valinnanvapaus. Kun silloinen soteuudistuslainsäädäntö kaatui

vuonna 2019, seuraava askel olikin laajemman palveluverkkoselvityksen tekeminen osana sopeuttamisohjelmaa. Koronapandemia ja jälleen tuloillaan oleva soteuudistus ovat vaikuttaneet etenemistähtiä hidastavasti. Tässä selvityksessä käydään läpi nykyinen terveysasemien palveluverkko maantieteen, väestön tarpeiden ja optimaalisen sijoittumisen näkökulmista.

2. Terveysasemien palveluverkko

2.1. Terveysasemien nykyinen toimitilaverkko

Turkulaisen asukkaan terveysasema valikoituu pääasiallisesti asuinalueen ja osoitteen perusteella. Tähän vaikuttavat alueella olevan terveysaseman koko sekä osittain kulkuyhteydet. Turun kaupungin nykyinen terveysasemaverkko koostuu alla luetelluista terveysasematoimipisteistä (sulkeissa kaupungin suuralueet tai kaupunginosat, joiden asukkaille kyseinen toimipiste ensisijaisesti tarjoaa palveluita).

- Keskustan terveysasema, mukaan lukien Maarian lähipalvelupiste (Aurajokeen rajautuva keskustan suuralue, Länsikeskus pl. Vätti, osa Jyrkkälää, Hirvensalo-Kakskerta, Paattinen, Maaria-Jäkärilä, Yli-Maaria, osa Moisiota)
- Kirkkotien terveysasema (Nummi-Halinen pl. Oriketo, Räntämäki, Koroinen)
- Mäntymäen terveysasema (itäinen keskusta, Skanssi-Uittamo, Lauste, Huhkola)
- Pansion terveysasema (Pansio-Perno, osa Jyrkkälän aluetta)
- Runosmäen terveysasema, mukaan lukien Mullintien lähipalvelupiste (Runosmäki-Raunistula, Oriketo, Räntämäki, Koroinen, Vätti, Saramäki, osa Maaria-Paattisten eteläosaa)
- Varissuon terveysasema (Varissuo, Pääskyyvuori, Vaala)

Terveydenhuoltolain mukaan jokaisen kuntalaisen on mahdollista valita itse, mistä terveysasematoimipisteestä haluaa palvelunsa saada, joten alueellinen jako on viitteellinen. Turkulaisista 6706 oli heinäkuun 2021 tilanteessa valinnut omaksi terveysasemakseen jonkin muun kuin edellä olevan listauksen mukaisen toimipisteen, minkä lisäksi muista kunnista jonkin Turun terveysaseman on valinnut 671 henkilöä. Turkulaisista 1310 on valinnut jonkin muun kunnan terveyskeskuspalvelut.

Turkulaisten välimatka terveysasemalle vaihtelee suuresti Turun maantieteen takia. Pisimmillään matka omalle terveysasemalle voi olla 37 km (Paattisten kaukaisimmasta osasta Keskustan terveysasemalle). Julkisen liikenteen verkostosta vastaa Turun seudun joukkoliikenne Föli, jonka lippuhinnat ovat Turun kaupungin alueella matkustettavista kilometreistä riippumatta saman suuruisia.

Taulukko 1. Tämänhetkiset terveysasematoimitilat

Tämänhetkiset terveysasematoimipisteet	Väestö 1.7.2021	Osoite	m2	Vuokra/oma
Keskustan terveysasema	70 984	Käsityöläiskatu 2	1988	vuokra
Kirkkotien terveysasema	18 464	Kirkkotie 13	566	vuokra
Mäntymäen terveysasema (sis. ruotsinkielinen vastaanotto)	58 105 (3 289)	Luolavuorentie 2	2126	vuokra
Pansion terveysasema (ulkoistettu)	6 150	Hyrköistentie 26	413	osake
Runosmäen terveysasema	20 292	Signalistinkatu 2	587	vuokra
Varissuon terveysasema	15 998	Nisse Kavon katu 3	772	oma
Tällä hetkellä ei terveysasemakäytössä:				
Maarian lähipalvelupiste	(5 164)	Arkeologinkatu 6	182	oma
Mullintien lähipalvelupiste (opetusterveysaseman käytössä)	(6 000)	Mullintie 2	252	oma

Terveysasemaverkossa on tapahtunut 2000-luvun varrella muutoksia, jotka ovat liittyneet joko pienen terveysaseman ylläpitämisen haavoittuvuuteen (henkilöstö- ja tilakysymykset sekä pienen terveysaseman ylläpitämisen suuremmat kustannukset). Aiemmin toiminnassa olleista terveysasemista pois käytöstä ovat jääneet Suikkila, Ilpoinen, Paattinen ja Jyrkkälä, minkä lisäksi Maarian ja Mullintien terveysasemat ovat toimineet aivan viime aikoihin asti lähipalvelupisteinä, osana isompia terveysasemia (Maaria osana Keskustan terveysasemaa ja Mullintie osana Runosmäen terveysasemaa). Mullintien terveysasemalla toimii tällä hetkellä opetusterveysasema osana Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin ja Turun yliopiston kanssa solmittua opetusyhteistyösopimusta. Mullintien väestön terveysasemapalvelut toteutetaan Runosmäen terveysasemalla.

2.2. Terveysasemaverkon keskeisiä ongelmakohtia

Nykyiseen terveysasemaverkkoon liittyy useita ongelmakohtia. Ongelmat liittyvät toisaalta tilojen riittämättömyyteen suhteessa väestönkasvuun, toisaalta tilojen ikään, mikä tuo puolestaan rakenteellisia ongelmia niin työskentelyturvallisuuden kuin monikäyttöisyyden puutteidenkin näkökulmasta. Monet terveysasematoimitiloista ovat sisäilmakohteita. Lisäksi väestönkasvuun ei ole juurikaan mahdollista varautua nykytilojen puitteissa, koska tilat ovat hyvin tarkkaan käytössä (terveysasemien toimitilaverkkokartointus 2018). Terveysasemarakennuksista uusin on Runosmäen terveysasema, joka on valmistunut vuonna 2006. Muut terveysasemat toimivat pääosin 1980-luvulla rakennetuissa tiloissa. Tiloissa on vaikeaa toteuttaa nykytoiminnassa tarpeellista monikäyttöisyyttä ilman merkittäviä rakenteellisia ratkaisuja, joten myös toiminnalliset konseptiratkaisut ovat tarpeen, kun mahdollisia uusia toimitilaratkaisuja edistetään.

Terveysasemaverkon keskeiset kysymykset palveluverkkoselvityksen laatimisen ajankohtana liittyvät Varissuon terveysasemaan, Maarian ja laajemmin Pohjois-Turun terveysasemapalveluiden toteutumiseen (dnro 13710-2021), tarpeeseen vahvistaa kaksikielisiä terveysasemapalveluita ja siihen liittyen aloitteeseen ruotsinkielisten palveluiden siirtämisestä Turunmaan sairaalan yhteyteen (dnro 14219-2020) sekä Keskustan terveysaseman tilojen korvaamiseen tarkoituksenmukaisemmilla nykyisen vuokrasopimuksen päättyessä vuonna 2029.

2.2.1 Varissuon terveysasema

Varissuon terveysaseman toimitilassa todettujen sisäilmaongelmien vuoksi toimitila on Lounais-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueen seurannassa. Toimitilaan on tehty käyttöturvaavia toimenpiteitä, mutta jatkotutkimusten mukaan tarvitaan laajempi peruskorjaus (Varissuon terveysasema US ja AP rakennetutkimusraportti 17.3.2020). Työsuojelun ja kaupungin sisäilma-asiantuntijoiden mukaan kohteen käytöstä tulee luopua mahdollisimman pikaisesti työskentelyturvallisuuden toteuttamiseksi. Tiloista on ollut alun perin ajatus luopua kesällä 2022, mutta toiminnoille on ollut äärimmäisen haastavaa löytää sijoituspaikkaa edes hajautettuna: terveysasematoiminnan lisäksi kiinteistöön sijoittuu myös neuvolan, suun terveydenhuollon ja laboratorion toimintoja, yhteensä n. 3000 m². Väistöilaratkaisu on joka tapauksessa tarpeen pikaisella aikataululla, nykyiset toiminnot hajauttaen tai yhtenäisenä väistönä. Tällä hetkellä väistöön siirtymisen tavoiteaikataulu on viimeistään vuodenvaihteessa 2022-2023.

Nykyisen toimitilan peruskorjauksen tai mahdollisen uuden toimitilan päätöksen tekee Varsinais-Suomen hyvinvointialue. Nykyinen paikka olisi edelleen sijainniltaan ideaalinen väestön tarpeita ajatellen. Jos nykyisen terveysasemakiinteistön paikalle tehtäisiin uudisrakennus, jonka kerrosneliömetreissä ei tulisi oleellista muutosta nykyiseen, tilanne olisi kaavoituksen näkökulmasta ongelmaton.

2.2.2 Pohjois-Turku

Maarian lähipalvelupisteen tilojen käyttäjillä esiintyneiden oireiden takia toimitilassa tehtiin sisäilma- ja rakennetutkimukset vuoden 2021 alussa. Rakennuksen ulkoseinissä ja alapohjarakenteissa todettiin laajoja kosteus- ja mikrobivaurioita ja merkittäviä ilmapuotoja sisäilmaan. Todettujen kosteus- ja mikrobivaurioiden korjaaminen edellyttäisi laajoja korjaustoimenpiteitä: laajaa rakenteiden purkua ja rakenteiden uudelleen suunnittelua, jotta vaurioita ei jatkossa pääsisi syntymään. Merkittävien rakenteellisten ja työ- ja turvallisuusongelmien takia Maarian lähipalvelupiste suljettiin tammikuussa 2021, minkä jälkeen lähipalvelupisteen asiakkaat on ohjattu Keskustan terveysasemalle. Myös terveysasematoimintojen tilapäisratkaisuja on etsitty, mutta toimintaan soveltuvia tiloja ei ole löytynyt.

Palveluiden käyttöä koskevan tilastoinnin perusteella Maarian alueen asukkaiden (postinumerot 20400 ja 20460) hakeutuminen terveysasemapalveluiden piiriin Maarian lähipalvelupisteessä oli aktiivista. Toimipisteen sulkemisen jälkeen helmikuussa 2021 näytti alkuun siltä, että vastaamatta saattaisi jäädä piilevää palvelutarvetta, mutta vuoden 2021 loppuun mennessä Maarian alueen asukkaat ovat löytäneet jälleen terveysasemapalveluiden piiriin.

Palveluverkon näkökulmasta Maaria ja muu Pohjois-Turku sijaitsevat verrattain kaukana terveysasemapalveluista. Tällöin yhdenvertaisuuden näkökulmasta tulee tarkastella palveluiden saavutettavuutta.

Ottaen huomioon sen, että palvelut siirtyvät 1.1.2023 Varsinais-Suomen hyvinvointialueen järjestämisvastuulle, voidaan tarkasteluun siinä vaiheessa ottaa mukaan myös muut kuin Turun kaupungin rajojen sisällä olevat terveysasematoimipisteet.

Maarian tilannetta on tarkasteltu karttaoptimoinnin avulla sekä Turun rajojen sisällä että Pohjois-Turun alueen rajanaapurikuntien terveysasemia hyödyntäen. Turun sisäisessä tarkastelussa optimaalinen asiointisuunta olisi noin 10 kilometrin päässä sijaitsevalle Runosmäen terveysasemalle, joka ei kuitenkaan Maarian suunnasta tultaessa sijaitse nykyisten bussilinjojen varrella. Saavutettavuuden parantamiseksi linjastoihin pitäisi tällöin tehdä pieniä muutoksia, minkä lisäksi terveysasemalle ei nykyisellään mahdu suurta lisäväestöä. Turun rajat ylittävässä saavutettavuustarkastelussa puolestaan merkittävä osa Pohjois-Turun väestöä suuntautuisi Ruskon ja Vahdon terveysasemille, jonne käytännössä ei kuitenkaan ole tämänhetkisessä tilanteessa mahdollista saada mahtumaan Maarian korvaavaa terveysasematoimintaa. Muita mahdollisia suuntia olisivat Auran ja Liedon terveysasemat. Matkaa Maariasta naapurikuntien terveysasemille on 10 kilometristä (Rusko, Lieto) 20 kilometriin (Aura), kun Keskustan terveysasemalle matkaa on 14 kilometriä. Poikittaisliikenne muihin kuntiin on tällä hetkellä ongelmallinen, kun taas Turun sisäisessä liikenteessä Föli kulkee säännöllisesti koko päivän ajan ja samalla hinnalla kuin muukin Turun sisäinen liikenne. Saavutettavuuden näkökulmasta nykyinen ratkaisu on näin ollen tässä vertailussa yhdenvertainen.

Mikäli pohjoisen Turun alueelle rakennettaisiin uusi terveysasematoimipiste, yhdenvertaisuuden näkökulmasta sen tulisi palvella koko Pohjois-Turun väestöä, ei pelkästään Maarian aluetta. Kun myös muu Pohjois-Turku otetaan huomioon, väestöä on noin 8560, mikä olisi edelleen optimaalista terveysasemakokoa pienempi. Jos alueen tarpeisiin lähdetäisiin suunnittelemaan uudisrakentamista, tarkastelualue tulisi todennäköisesti olemaan Pohjois-Turkua suurempi, jolloin palvelun piiriin hakeuduttaisiin myös kaupungin rajojen ulkopuolelta. Saavutettavuuden näkökulmasta Pohjois-Turun alueella on useampia sellaisia sijaintoja, joissa terveysasema olisi saavutettava sekä joukkoliikennevälineillä että henkilöautolla.

Maarian ja muun Pohjois-Turun terveysasemapalveluiden tarvetta olisi näin ollen tarkoituksenmukaista tarkastella osana hyvinvointialueen palveluverkkoratkaisua, joka olisi tällöin myös mahdollista tehdä pohjoista Turkua laajemmalle väestöpohjalle.

2.2.3 Keskustan terveysasema ja Turunmaa

Keskustan terveysaseman nykyinen vuokrasopimus on voimassa vuoteen 2029. Tilan on jo pitkään todettu olevan nykytoimintaan epätarkoituksenmukainen, minkä lisäksi tilassa on aika ajoin havaittu myös sisäilmahaittoja. Nykyisen vuokrasopimuksen päättyessä olisikin tarkoituksenmukaista siirtyä uuteen toimitilaan, joko tarkoitusta varten suunniteltuun uudisrakennukseen tai johonkin olemassa olevaan ja terveysasemakäyttöön muokattuun kiinteistöön.

Uuden toimitilan tulisi olla valmis ja käyttökuntoinen vuoteen 2029 mennessä. Tähän aikatauluun sopivaa uudisrakennussuunnittelua on meneillään Turun Matkakeskus-hankkeen yhteydessä. Matkapalveluiden lisäksi alueelle suunnitellaan asutusta palvelevia palveluita, joihin terveysasematoimitilat soveltuisivat hyvin. Alueen sijainti on hyvä, samoin saavutettavuus eri puolilta kaupunkia, erityisesti pohjoisen ja lännen suunnista niin joukkoliikennevälineillä kuin henkilöliikenteessäkin.

Jonkin olemassa olevan kiinteistön peruskorjaus terveysasemakäyttöön on niin ikään mahdollinen ratkaisu keskustan alueen terveysasematoiminnalle. Tämän tyyppisiä tiloja on tunnistettu keskustan alueelta, mutta kohteet edellyttävät hankintalain mukaista kilpailuttamista, sillä nykyiset käyttötarkoitukset eivät ole sote-alan toimintaa.

Turun kaupunginvaltuusto teki vuodelle 2022 talousarviokirjauksen, jonka mukaan sote-uudistusta toteutettaessa tavoitellaan ruotsinkielisiä palveluja varten oman sote-keskuksen perustamista Turunmaan sairaalan yhteyteen. Uusi sotekeskus Turunmaan sairaalan yhteydessä ratkaisisi hyvinvointialueen ruotsinkielisen väestön palvelutarpeiden lisäksi osittain myös muuta keskustan alueen terveysasematarvetta, mutta päätöksenteko palveluverkosta ja mahdollisista uusista toimitiloista siirtyä hyvinvointialueen tehtäväksi. Tämänhetkinen kaava mahdollistaa hankkeessa etenemisen.

2.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen vaikutukset

Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistuksen myötä Turun kaupungin sote-palvelut siirtyvät 1.1.2023 alkaen Varsinais-Suomen hyvinvointialueen järjestämisvastuulle. Turun terveysasemien palveluverkko on näin ollen osa tulevan hyvinvointialueen palveluverkkoa, ja palveluverkkoselvityksessä tulee ottaa huomioon tulevan sote-uudistuksen vaikutukset ja siirtyminen hyvinvointialueelle.

Turun alueen asukasmäärä tulee väestöennusteiden mukaan kasvamaan, mikä lisää myös palvelujen tarvetta. Samoin terveydenhuollon palvelutarpeen kasvun ajanjaksolla 2019-2030 on arvioitu Varsinais-Suomessa olevan +15 % laskettuna niiden sairausdiagnoosien mukaan, jotka THL on määritellyt terveydenhuollon palvelutarpeen tarvetekijöiksi (Sote-rahoituksen tarvevakiointi, 2020). Niin Turun kuin tulevan hyvinvointialueenkin tarkastelussa tulee huomioida olemassa oleva palveluverkko: tilojen kapasiteetti on pääsääntöisesti mitoitettu tilojen käyttöönoton ajankohtaan, ja laajentamismahdollisuudet ovat rajalliset.

Siirtymä hyvinvointialueen tasoiseen tarkasteluun tarjoaa mahdollisuuden arvioida palveluverkkoa laajempaan kuin vain kaupungin rajojen sisäisen tarpeen näkökulmasta. Sote-palveluiden järjestäjän velvoite tarjota palveluita asianmukaisissa toimitiloissa on hyvinvointialueelle sama kuin mikä se tähän asti on ollut kaupungille palveluiden järjestäjänä (terveydenhuoltolaki 1326/2010 § 4, sote-järjestämislaki 612/2021 § 8). Hyvinvointialueella ei tule olemaan aloittaessaan omia tiloja, joissa tuottaa palveluita, vaan hyvinvointialue hyödyntää palvelutuotannon käyttöön olemassa olevia tiloja.

Hyvinvointialueen järjestämisvastuun lähestyessä palveluverkon arviointi siirtyy hyvinvointialueelle, ja myös Turun kaupungin päätöksenteko rajoittuu niihin toimenpiteisiin, jotka tapahtuvat vielä kaupungin järjestämisvastuun aikana. Taulukossa 2 on kuvattu päätöksentekotahot sopeuttamisohjelman toimenpiteen 33 eri osioissa.

Taulukko 2. Toimenpiteen 33 osiot ja päätöksentekotaho

Sopeuttamisohjelman toimenpiteen 33 osio	Turun kaupunki	Varsinais-Suomen hyvinvointialue (HVA)
Terveysasemaverkkoa ja hammashoitoa koskeva palveluverkkoselvitys	Selvitys kaupungin nykyisestä palveluverkosta ja tarvittavista toimenpiteistä Järjestämisvastuun aikana v. 2022 tehtävistä toimenpiteistä päättäminen lakisääteisten palvelujen turvaamiseksi Valmistavat toimet 1.1.2023 jälkeiselle ajalle: tontit, kaavoitus ym.	Sote-kiinteistöt siirtyvät 1.1.2023 HVA:n hallintaan (toimeenpanolaki 616/2021 § 22) Päätös HVA:n palveluverkosta osana palvelujen järjestämistä ja tuottamista koskevia linjauksia ja päätöksiä (HVA-laki 611/2021 § 7, § 41)
Digitaalisten palveluiden käyttöönotto	Järjestämisvastuun aikana tehtävistä toimenpiteistä päättäminen: palvelutuotannon turvaaminen, mahdollinen pilotti toimintamallin testaamiseksi	Päätös palveluiden tuottamistavasta Tarvittavat kilpailutukset
Vaihtoehdoisen tuottamistavan pilotti	Järjestämisvastuun aikana selvitys tuottamismallin vaihtoehdoista	Päätös palveluiden tuottamistavasta Tarvittavat kilpailutukset

2.4. Palveluverkon optimointitarkastelu

Tätä selvitystä laadittaessa terveysasemien palveluverkkoa on tarkasteltu kaupungin nykyisten väestökeskittymien ja saavutettavuuden näkökulmista: millaisiksi toimipisteiden alueet ja niiden väestökoot muodostuisivat, jos toimipisteverkosto pohjautuisi palveluiden saavutettavuuden optimointiin. Samalla on arvioitu, millaisia muutoksia verkkoon tulisi tehdä, jotta palveluverkon kokonaiskapasiteetti ja nykyisten toimipisteiden kantokyky olisivat riittävät väestöennusteiden mukaiselle asukasmäärälle.

Mikäli terveysasemien sijainti optimoidaan saavutettavuuden mukaisesti, optimaalisen sijaintiin vaikuttaa se, arvioidaanko saavutettavuutta henkilöautolla vai joukkoliikennevälineillä. Joukkoliikenteen mukaiseen tarkasteluun vaikuttavat nykyisten ja tulevien suunniteltujen linjojen lisäksi mm. linjojen poikittaisliikenteen mahdollisuudet. Mikäli mahdollista, terveysasemien tulisi sijaita siten, että vaihtoja linjojen välillä ei tulisi. Myös Turunmaan sairaalan yhteyteen sijoittuvan kaksikielisen sotokeskuksen ottaminen mukaan

tarkasteluun vaikuttaa terveysasemaverkkoon. Noin 25 – 30 000 asukkaan väestön ohjautuminen nykyisten suurten terveysasemien, Keskustan ja Mäntymäen väliin uuteen Turunmaan toimipisteeseen purkasi suurten terveysasemien väestöpainetta merkittävästi (taulukko 3). Uuden toimipisteen kapasiteetti voisi kattaa esim. Aurajoen eteläpuolelta Kurjenmäen, Kupittaaan ja Yliopistonmäen tiheän asutuksen alueet, jos vastuuväestö muodostettaisiin saavutettavuuden pohjalta.

Taulukko 3. Terveysasemaverkosto ja väestöt, jos itäiseen keskusta sijoittuisi uusi terveysasematoimipiste

Terveysasemaverkosto, jos itäiseen keskusta sijoitetaan uusi toimipiste	Väestö optimoidun saavutettavuuden mukaan
Keskusta	58 000
Mäntymäki	41 203
Uusi toimipiste "Itäinen Keskusta/Turunmaa"	27 500
Kirkkotie	20 000
Runosmäki	22 000
Varissuo	15 000
Pansio (ulkoistettu)	6 100
Yhteensä	189 803

Tehdyn optimointitarkastelun pohjalta voidaan todeta, että minkään nykyisin käytössä olevan toimipisteen toimintaa ei ole mahdollista lopettaa ilman, että sillä olisi merkittävää vaikutusta palveluverkkoon. Optimointitarkastelua voidaan käyttää palveluverkon visualisoinnin työkaluna siinä vaiheessa, kun palveluverkkoa tarkastellaan hyvinvointialueen laajuisesti.

3. Optimaalinen vastuuväestön laajuus

Valor Partners Oy:itä hankitussa konsultointityössä (2020) yhtenä tavoitteena oli määritellä optimaalinen vastuuväestön laajuus. Konsultointityön perusteella näyttää siltä, että suurimmat terveysasemat eivät ole kustannusten ja tuottavuuden/tehokkuuden kannalta optimaalisimpia, vaan keskisuuret terveysasemat veisivät näillä mittareilla voiton. Optimaalinen terveysaseman koko asettunee 20 000 – 40 000 asukkaan tuntumaan. Jos terveysasema on isompi, se tulisi jakaa toiminnallisesti niin että lähijohdettavat kokonaisuudet isojen terveysasemien sisällä ovat riittävän kompakteja. Isoissa terveysasemakokonaisuuksissa tulisikin olla mahdollista jakaa yksikkö useampaan osaan, joita johdettaisiin keskisuuren terveysaseman tapaan (ns. "kylämalli").

Uudisrakentamisen näkökulmasta on todennäköisesti helpompaa rakentaa kaupunkiin yksi riittävän iso terveysasema, joka palvelisi lähes koko Turku, mutta tällöin johtamisen tulisi rakentua siten kuin iso yksikkö rakentuisi useammasta 20-40 000 asukkaan yksiköstä. Mikäli tila mahdollistaa toiminnallisen sijoittelun eri yksiköihin, voi yhdessä isossa kohteessa palvella esim. 80 000 asukkaan väestöä noin kolmeen toiminnalliseen yksikköön jaettuna.

Liikenteen näkökulmasta yhden massiivisen terveysaseman malli ei kuitenkaan ole optimaalinen. Vaikka palveluverkko rakennettaisiin heikoimmassa asemassa olevien parhaan saavutettavuuden näkökulmasta (joukkoliikenneyhteyksien ääreen), suuri osa terveysaseman käyttäjistä oletettavasti edelleen käyttää omaa henkilöautoa, mikä asettaa isoissa toimintayksiköissä vaatimuksia myös pysäköinnille. Keskusta-alue asettaa tähän rajoituksia. Vaikka maksullisia pysäköintitaloja on keskusta-alueella useita, niiden saavutettavuus erityisesti terveysasema-asiakkaiden näkökulmasta voidaan kokea ongelmaksi: sairaana moni haluaa päästä mahdollisimman lähelle terveysasematoimipistettä. Tämän vuoksi tässä selvityksessä esitetään edelleen jatkettavaksi useamman toimipisteen vaihtoehdolla, joissa optimaalinen vastuuväestön laajuus otetaan huomioon edellä kuvatuilla tavoilla.

4. Vaihtoehtoinen tuottamistapa ja digitaaliset palvelut

4.1. Vaihtoehtoinen tuottamistapa

Valor Partners Oy:ltä vuonna 2020 hankitulla konsultointityöllä on selvitetty myös terveysasemapalvelujen järjestämis- ja monituottajuusvaihtoehtoja sekä etenemisvaihtoehtoja. Selvitystä on käsitelty sosiaali- ja terveyslautakunnan kokouksessa 24.2.2021 (§ 59) ja kaupunginhallituksen iltakoulussa 1.3.2021. Selvityksen perusteella voidaan todeta, että monituottajamalli on toteutettavissa useammalla tavalla, joista jokainen parantaa saatavuutta, mutta kirittämisvaikutukset omaan toimintaan samoin kuin kokonaiskustannusvaikutukset vaihtelevat. Taulukkoon 4 on koottu selvityksessä ehdotettujen mallien kuvaukset ja joitain esimerkkejä niiden toteutuksista.

Taulukko 4. Terveysasemapalveluiden järjestämis- ja monituottajuusvaihtoehtoja

	Ehdotettu malli	Kuvaus	Esimerkkejä
1	Kokonaisen aseman ulkoistus väestövastuumallilla	Perinteinen, kilpailuttava palvelu, joka perustuu palveluvaukseen ja sopimukseen. Kirittämisvaikutus vähäinen. Sopimusteknisesti vaativa: yhtenevät vaatimukset ja toimintaraamit oman toiminnan kanssa osattava määritellä (esim. poikkeustilanteiden ja erityisryhmien hoito)	Pansion terveysasema Helsingin Ruoholahden terveysasema
2	Osaulkoistus väestövastuumallilla	Kuten edellinen, mutta ulkoistettuna on osa jonkin terveysaseman vastuuväestöstä (ison terveysaseman pilkkominen)	Helsingin Viiskulman terveysasema-alue
3	Yhteisyritysmalli	Jonkin alueen terveysasemapalvelun tuottaa julkisen ja yksityisen toimijan muodostama yhteisyritys. Kumppani haetaan innovatiivisella hankintamenettelyllä (samalla kehittämiskumppani suunnittelutyöhön). Oman toiminnan osuus siirtyy yhtiömuotoiselle toimijalle → suuri kulttuurinen muutos henkilöstölle	Tampereen Tesoman terveysasema PHHYKY:n Harjun terveys
4	Läpileikkaavan toiminnon ulkoistus	Yksityiselle palveluntuottajalle ulkoistettaisiin jokin erikseen valittu toiminto tai prosessi (esim. etä- tai iltavastaanottopalvelut). Parantaa saavutettavuutta, mutta integrointi omaan toimintaan suunniteltava huolella.	Reseptiklinikka Rovaniemi
5	Lisäkapasiteetin osto	Jononpurku esimerkiksi käyntiperusteisella palvelusetelillä, jolloin yksittäisiä käyntejä ostettaisiin lääkäriasemilta kilpailutettuun hintaan. Toimisi erityisesti oman toiminnan varaventiilinä, mutta palvelusetelitoiminnan hallinnoinnin kustannukset olisivat suuret, eikä oman toiminnan kirittämisvaikutusta tulisi.	Palveluseteli: Helsingin kaupunki, Porin perusturva, Keski-Suomen seututerveyskeskus

Sen lisäksi, että kokonaisulkoistus on jo pitkään ollut toimintamallina Pansion terveysasemapalveluissa, vaihtoehtoisen tuottamistavan pilotit ovat jo käynnissä terveysasemien hoitopääsyn toimenpidesuunnitelman myötä (SOSTERLA 29.9.2021 § 346, KH 5.10.2021 § 455):

- Läpileikkaavan toiminnon ulkoistus: reseptipoliklinikka 12/2021 alkaen (SoloHealth), puhelinpalvelu 12/2021 alkaen (Pihlajalinna)
- Lisäkapasiteetin osto: vastaanottopalveluiden ostot 9/2021 alkaen (Pihlajalinna), palveluseteli 2/2022 alkaen (Terveystalo)

Hyvinvointialueella palveluiden tuotantotavat määritellään uudelleen, minkä takia pilottia suurempaa valmistelua ei ole syytä nyt käynnistää enää lainkaan.

4.2. Digitaaliset palvelut

Terveysasemilla on apunaan useita digitaalisia ratkaisuja, joilla voidaan korvata fyysinen tai puhelinkontakti.

- Sähköisen asioinnin eTerveyspalvelut toimii osana potilastietojärjestelmä Pegasosta, ja sen kautta sähköisen asioinnin sopimuksen tehneet turkulaiset saavat yhteyden osoitteen mukaiseen lääkäriinsä ja myös varattua joitain aikoja omalle lääkärille tai aseman hoitajalle. eTerveyspalveluiden tiimiasiakkuusmalli mahdollistaa jatkossa sekä aikojen varaamisen että viestinvaihdon moniammatillisen tiimin ja potilaan välillä.
- Valtakunnallisen Omaolo-palvelun kautta voi tehdä sähköisiä oirearvioita, palveluarvioita, terveystarkastuksia ja erilaisia valmennuksia.
- Koronapandemian aikaan on toteutettu suora ajanvaraus koronatestiin, mikäli sähköisen oirearvion perusteella testi on tarpeen. Myös suora ajanvaraus fysioterapeutille onnistuu oirearvion perusteella tietyissä tilanteissa.
- Koronapandemian alkaessa terveyspalveluihin saatiin videovastaanottomahdollisuus Video-Visit-palvelun kautta (11/2021 alkaen Flowmedik). Käyttö on terveysasemilla jäänyt pandemian alkuvaiheen jälkeen varsin vähäiseksi, mutta se on toiminut käyttökelpoisena tosielämän pilottina, minkä lisäksi käyttömahdollisuuksia edelleen hyödynnetään muualla hyvinvoinnin palvelukokonaisuudessa ja terveyspalveluissa, esim. fysioterapiassa.
- Ajanvarausrobotiikkaa on hyödynnetty laajalti koronarokotusten toteuttamisessa, ja robotiikan avulla onkin säästetty merkittävä määrä terveysasemien työvoimaa.
- Reseptiklinikkapilotti alkoi joulukuussa 2021, ja siitä saadut kokemukset ovat jo lyhyessä ajassa osoittautuneet erinomaisiksi. Palvelulle tullaan esittämään jatkohankintaa.

Edellä kuvattujen digitaalisten palveluiden avulla ei ole näköpiirissä sellaisia toiminnallisia muutoksia, joilla terveysasematoimipisteiden tilatarve vähenisi merkittävästi nykyisestä. Näköpiirissä ei myöskään ole, että nykyisin käytössä olevilla digipalveluilla saataisiin vapautettua henkilöstöresurssia, sillä etä vastaanoton resurssitarve on osoittautunut suuruusluokaltaan samaksi kuin tavallisella vastaanotolla. Digitaaliset ja etäpalvelut eivät tähän asti olekaan merkittävästi korvanneet fyysisen vastaanoton tarvetta, vaan ne ovat tulleet nykyisten palvelumuotojen rinnalle ja lisäksi, ja niillä on vastattu lisääntyneeseen palveluiden kysyntään. Etäpalveluilla on siis ensisijaisesti voitu taittaa kysynnän tuomaa palvelutarpeen kasvua. Ilman nyt toteutuneita etäpalveluita lisääntynyt tilatarve olisi realisoitunut jo paljon nykyistä aiemmin.

Toisaalta nyt oman toiminnan käytössä olevat digipalvelut eivät vastaa yksityisillä palveluntuottajilla käytössä olevia digipalveluita. Julkisen toimijan kyvykkyys vastata digitaalisten palveluiden tarpeisiin onkin nykytilanteessa selvästi heikompi kuin yksityisellä toimijalla. Yksityisten toimijoiden digitaalisilla palvelumuodoilla on saatu tuottavuuteen merkittävää lisää, vaikka digitaaliset palvelut eivät tavoitakaan koko väestöä.

Digitaalisesta etä vastaanottopalvelusta on käynnistetty valmistelu, jolla tähdätään palvelumuodon pilotoimiseen vielä Turun kaupungin järjestämisvastuun aikana. Palvelun pilottia olisi mahdollista suunnata erityisesti pohjoisen Turun väestölle.

5. Yhteenveto

Terveysasemien palveluverkon osalta etenemistarpeita hyvinvointialueelle siirtymisestä riippumatta ovat Varissuon terveysaseman tilanne, Keskustan nykyisen terveysasematoimitilan korvaava toimitila, itäiseen keskustaan Turunmaan sairaalan yhteyteen suunnitteilla oleva mahdollinen sotekeskus sekä Pohjois-Turun terveysasemapaalvelut.

Nykyisestä Varissuon terveysaseman tilasta tulee siirtyä pois vuoden 2022 aikana. Väistöilaratkaisu vietään erilliseen päätöksentekoon ja päätös nykyisen toimitilan jatkosta siirtyy Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle. Keskustan terveysaseman nykyinen vuokrasopimus on voimassa vuoteen 2029, jolloin olisi tarkoituksenmukaista siirtyä uuteen toimitilaan, joko tarkoitusta varten suunniteltuun uudisrakennukseen tai johonkin olemassa olevaan ja terveysasemakäyttöön muokattuun kiinteistöön. Uuden sotekeskuksen rakentaminen Turunmaan sairaalan yhteyteen ratkaisisi osaltaan myös ruotsinkielisen väestön palvelutarpeita hyvinvointialueella, mutta päätöksenteko palveluverkosta ja mahdollisista uusista toimitiloista siirtyy hyvinvointialueen tehtäväksi. Maarian ja muun Pohjois-Turun terveysasemapaalveluiden tarpeeseen vastaaminen tulee niin ikään osaksi hyvinvointialueen palveluverkkoratkaisua, joka olisi tällöin myös mahdollista tehdä pohjoista Turku laajemmalle väestöpohjalle.